

Westhoff, Terlinden-Arzt, Klüber: Psychologické posudky zaměřené na rozhodování v soudním řízení v rámci rodinného práva, Springer Verlag, 1. vydání, září 2000

Strana 112

Heilmann (1998) poukazuje na riziko faktické prejudikace, tj. riziko, že soudní řízení bude ukončeno uplynutím času, nikoliv konečným soudním nařízením v rámci řízení. Dále poukazuje na skutečnost, že dětské vnímání času se výrazně liší od vnímání dospělých, takže děti vnímají i krátkou dobu jako nesnesitelně dlouhou.

Strana 10

V průběhu soudního řízení se soudce bude zabývat závěry posudku a vysvětlí, proč rozhoduje nebo nerozhoduje podle posouzení odborníka. Pro tento účel musí být schopen porozumět obsahu posudku. Tato komunikační funkce posudku zahrnuje transparentnost diagnostického procesu ve všech jeho dílčích aspektech a přezkoumatelnost diagnostického postupu (Jäger, 1988; Kühne 1996; Thomae, 1983; Westhoff, 1998, Westhoff & Kluck 1998).

Strana 12

Psychologická vyšetření vlastností osobnosti většinou neobsahuje odpověď na otázky rodinného práva (Balloff, 1994; Kluck 1996, Kühne 1996; Salzgeber, 1992; Salzgeber & Stadler 1990; Salzgeber & Zeman 1996). Tato vyšetření rovněž zasahuje v takové míře do osobnostních práv zúčastněných rodičů, že se povoluje pouze ve výjimečných případech, pokud existují důkazy o poruchách osobnosti nebo duševní poruše, a je třeba zvážit i její dopad na blaho dítěte.

Strana 74

Komplexní psychologické vyšetření osobnosti rodičů podstatně zasahuje do osobnostního práva rodičů a v problematice rodinného práva ji zpravidla nelze odůvodnit. Sporné je zejména používání testů struktury osobnosti v rámci diagnostiky v oblasti rodinného práva (Balloff, 1994; Salzgeber a Stadler, 1990; Zuschlag, 1992). V literatuře je opakovaně zdůrazňováno, že posouzení rodičů musí být provedeno z hlediska zájmu dítěte, to znamená, že hledisko dopadu na dítě musí být prioritní (mj. Salzgeber, 1992). Odborník bude pečlivě zvažovat, které obsahy a aspekty mohou přispět k odpovědi na otázky rodinného práva a které aspekty mohou ohrozit akceptování znaleckého postupu, a tím znalecké odůvodnění.

Strana 82

Péče, podpora a vzdělávání dětí v naší pluralitní společnosti je přirozeným právem rodičů (viz Ústava, článek 6). Neexistuje žádný zákon omezující toto právo rodičů v případě, že se charakteristiky jejich osobnosti jeví určitým způsobem. Vzhledem k tomu je posuzování charakteristik osobnosti rodičů většinou nevhodné, takže odborník nepoužívá žádné postupy a metody pro zjištění osobnostních charakteristik.

Strana 103

Jak jsme již uvedli, náš právní stát nestanoví, že osoby s konkrétními rysy osobnostní charakteristiky nemohou mít děti. Z toho vyplývá, že posouzení osobnostní charakteristiky rodičů je ve většině případů nevhodné. Psychologičtí odborníci tedy proto nebudou používat postupy a metody pro posouzení osobnostní charakteristiky. Nicméně při poukazu na to, že rodič trpí poruchami chování jako je alkoholismus, drogová závislost nebo psychóza, nejedná se o osobnostní charakteristiku.

Strana 104

Vzhledem k tomu, že vyšetření osobnostních charakteristik obecně neposkytuje odpověď na otázku soudu, je zamítáno z důvodů nákladů a také souvisejících etických důvodů. Kromě toho by znalec nepřiměřeně zasahoval do osobnostních práv těchto vyšetřovaných osob. Navíc by rodiče museli hradit náklady na aplikaci těchto zbytečných postupů. Zpravidla ani používání osobnostních testů a jejich význam v šetření v rámci rodinného práva nelze mít za přijatelné, a nepředpokládá se, že rodiče nebo dítě ochotně akceptují pro ně neprůhledné provinění. Ustoupí pouze autoritě odborníka. Zde je pak nutno počítat s veškerými možnými tendencemi ke zkreslování a překrucování skutečnosti, proti němuž lze posudek chránit pouze částečně. To je dalším důvodem,

proč osobnostní testy nemají vypovídací schopnost v řízení v rámci rodinného práva. Používání osobnostních testů v rámci rodinného práva představuje nepřiměřený zásah do osobnostních práv rodičů. Kromě toho související přisouzení vlastností může v rodinoprávním sporu vyvolat nebo zhoršit problémy, pokud účastník uvede na sebe nebo na jiného účastníka něco, co může vést k nepochopení nebo zhoršení konfliktní situace.

Strana 50

Úlohou odborného znalce není zvažovat proti sobě různé výchovné cíle a styly, pokud zapadají do rámce pluralitní společnosti a nepřekračují hranici zneužívání nebo zanedbávání dítěte (Lempp, 1983; Salzgeber 1992). Toto platí zejména v případech, kdy jsou rodiče nebo jeden z rodičů součástí specifické kultury se zvláštními socializačními podmínkami (Salzgeber & Menzel 1997a, b). Znalec bude také zdrženlivý při obecném posuzování „předpokladů výchovy“ rodičů. Termín „předpoklady nebo schopnosti výchovy“ je velmi globální a svádí k tomu, hodnotit s měřítkem hodnot chování rodičů, které je podle Ústavy, čl. 6 přirozeným právem rodičů.

Strana 52

Odborník ve většině případů narazí na rodičovské chování, které neohrožuje zájem dítěte. Dále je třeba znovu poznamenat, že psychologické hodnocení výchovného chování musí být provedeno velmi opatrně, aby nedošlo k narušení rodičovské autonomie. Odborník však může upozornit, jak děti prožívají některé způsoby jednání rodičů, jak se mohou různé způsoby chování rodičů účinně doplňovat a jak mohou rodiče spolupracovat i přes rozlišné představy ve prospěch dětí. Jestliže neexistují závažná omezení, pak se ani jeden z rodičů neoznačuje jako „lepší“ nebo „horší“, ale dojde k posílení společné rodičovské zodpovědnosti, což může celkově vést ke zmírnění konfliktů.

Strana 65

Směrodatné pro hodnocení životních podmínek, které znalec v posudku uvádí, není to, co on považuje za dobré nebo špatné, ani to, zda např. dětský pokoj odpovídá jeho představě, ale to, zda se dítě cítí pohodlně v životním prostředí matky nebo otce. Proměnná životních okolností je zde jasně relativizována proměnnou vnímání vztahů dítěte.

Strana 15

Diagnostický postup, který je zřetelně založen pouze na výběru „lepšího“ rodiče, často vede ke zhoršení konfliktní situace, protože se rodiče mohou cítit jako „poražení“.

Strana 22

Vytvoření posudku jako každý komplexní proces vyžaduje pečlivě připravený plán, podle kterého lze postupovat při vypracování celého posudku. Pro čtenáře posudku uvede odborník pod bodem „Plán vyšetření“ ve srozumitelné a pro vyšetřované ve znovu poznatelné formě použité metody a další zdroje informací a vyjmenuje vyšetřovatele, časy a místa vyšetření.

Strana 23

I v doporučeních je opět velmi užitečné, pokud znalec pracuje s orientací na soudní rozhodnutí a uvede různé alternativy a jejich důsledky.

Strana 27

Další otázky jsou v zásadě zodpověditelné, avšak nikoliv konkrétním psychologem, neboť nemá na základě svého odborného těžiště zájmu dostatek znalostí a dovedností. Může být například nutné přizvat tlumočnicka a intenzivně se zabývat s jiným kulturním zázemím, ve kterém rodina žije.

Strana 41

I když je pro děti obtížné vyjádřit vlastní myšlenky o své rodinné situaci, a tak umožnit rozhodnutí, dost o tom přemýšlejí podle svých kognitivních schopností a rozvíjejí svá vlastní přání a představy o svých budoucích životních podmínkách. Podle práva na vlastní sebeurčení zakotveného v ústavě je nutno zohlednit představu dětí

v soudních rozhodnutích. ... Právní pojem vůle požaduje určitou úroveň kognitivního vývoje ve spojitosti s pochopením schopností jednatelky osoby. Naopak se z psychologického hlediska zdůrazňuje, že vůle dítěte je vyjádřením emotivních tendencí a v zásadě není závislá na věku. Pouze schopnost vyjádřit se je podmíněna fázemi vývoje dítěte.

Strana 44

Podle práva na důstojnost dítěte zakotveného v ústavě se také vyžaduje, aby bylo dítě považováno nejen za předmět rodinoprávního sporu, ale aby mu byla poskytnuta aktivní úloha a bylo mu nasloucháno (Balloff, 1995; Coester 1982; Salzgeber 1992).

Strana 59

Noví partneři a prarodiče bývají také často součástí péče o děti. Situace dítěte může být jen tehdy rozsáhlá a podrobně popsána a posouzena, když budou osoby, které jsou kromě rodičů a sourozenců pro dítě důležité, zahrnuty v úvahu a začleněny do plánu vyšetřování.

Strana 63

Popis kvalit vztahů je nedílnou součástí aspektu „vhodnosti výchovy“ ze strany nových partnerů a prarodičů, což je pro dítě obzvláště důležité v případě, kdy tyto osoby v každodenním životě dítěte jsou nebo se mají stát důležitými pečovateli. Dokonce odmítavý a negativní postoj k rodiči ze strany prarodičů nebo nových partnerů, se kterým se vždy svěřují dítěti, je považován za problematický.

Strana 108

Znalec může správně posoudit situaci dítěte jen tehdy, pokud do svého vyšetření zahrne všechny osoby, které jsou pečovateli dítěte nebo mají (mohou mít) právní nárok na styk s dítětem.

Strana 109

V zásadě by měly být zkoumány všechny osoby ve společném kontaktu s dítětem, které budou také později v osobním kontaktu s dítětem a jsou pro jeho rozvoj důležité.

Strana 77

Zde bude odborník zkoumat, jak dalece jsou rodiče ochotni a schopni realisticky vidět význam bývalého partnera jako otce nebo matky dětí, respektovat potřeby dítěte a zda mohou vztahy s oběma rodiči zůstat pokud možno nenarušeny. Vezmou v úvahu pohled dítěte nebo posoudí vztah rodič-dítě a rodičovské chování na pozadí vlastních pocitů vůči ostatním.

Strana 78

Ve sporných případech odborník pečlivě zváží schopnost a ochotu rodičů ke spolupráci v záležitostech dítěte s bývalým partnerem. Prodiskutuje s nimi podmínky spolupráce, která byla dříve neúspěšná, a podmínky fungování spolupráce a odkáže na pomoc specialistů.

Strana 110

Každý znalec, který chce vyhovět své funkci uklidnění situace, se bude snažit o jeden nebo několik rozhovorů mezi rodiči dítěte o celé situaci. Pro komunikaci a spolupráci mezi otcem a matkou s ohledem na dítě a jeho prospěch je důležité diagnostické pozorování.

Strana 80

Ve věcech rodičovské zodpovědnosti budou uskutečněny návštěvy odborníka v domovech obou rodičů k posouzení toho, zda jsou životní podmínky dítěte u obou přiměřené. Zejména v případě etnických a náboženských menšin či skupin, s nimiž není obeznámen, se bude odborník informovat u svých kontaktů o jejich převažujících způsobech a zvycích.

Strana 81

Zatím neexistuje žádný standardizovaný nástroj měření, podle kterého by se mohly spravedlivě posoudit zvláštní rámcové podmínky podle požadavků zákona o rodině. Používá-li odborník odpovídající standardní postup, přihlédne k tomu při analýze.

Strana 82

U všech informací obsažených v psychologickém posudku, a ne jen těch z psychologických testů a dotazníků nebo standardizovaného monitorování situace, používaných podle „konkrétní situace“ za účelem stanovení kvality vazby, znalci zkoumají jejich objektivitu, spolehlivost a platnost. Pod pojmem „objektivita“ se rozumí shoda různých pozorovatelů ve zprávě o pozorovaných. Pozorování je tím spolehlivější (má větší reliabilitu), čím snadněji se bude opakovat. Pozorování je tím platnější (má větší validitu), je zjištěna, čím lépe zachytí, co mělo zachytit.

Strana 101

Uživatel vědeckého nástroje měření je zodpovědný za jeho správné fungování. Pro zdůvodnění svého výběru nástroje potřebuje všechny výsledky výzkumu získané během jeho vývoje. K posouzení možností a omezení standardizovaného postupu však neslouží pouze výsledky, které podporují teoretické úvahy autora testu, ale i ty, kteří je přímo nepodporují, nebo jsou dokonce v rozporu s nimi. Kvalitu vědecké práce, k níž patří i rozvoj standardního postupu, je možné posoudit mimo jiné i na základě toho, jak dobře autor testu začlení výsledky svého výzkumu do mezinárodního rámce dostupných znalostí. To zahrnuje porovnání jeho vlastní metody s ostatními, stejnými nebo podobnými.

Strana 102

Každý zadavatel psychologických testů očekává, že dodavatel pracuje na základě aktuálního stavu vědy. Proto je nutné znát před jejich použitím nejen určitý postup, ale vzít dodatečně v úvahu i relevantní odbornou literaturu zveřejněnou od jeho vydání.

Strana 107

U projektivních metod autoři obecně předpokládají, že vyšetřované osoby vyjadřují nevědomé informace o sobě, v kontextu rodinného práva obecně o svých rodinných vztazích. Tyto a další předpoklady nejsou pro situaci diagnostikování konkrétního případu přesvědčivé. Celkově lze říci, že problémy v teoretickém základu projektivních postupů, které Hörmann (1964) představil, nebyly vyřešeny dodnes. Proto je výklad výpovědi vyšetřované osoby v diagnostickém případě tak nejistá, že od používání projektivních metod pro diagnostické účely odrazujeme.